शिक्षा निदेशालय

दिल्ली सर्वकारः

पाठ्यक्रमस्य साप्ताहिक–कार्यपत्राकम्
२०१२–१३

विषयः – संस्कृतम्

कक्षा – षष्ठी

दिशा–निर्देशन

डा. सुनीता एस. कौशिक

अतिरिक्त शिक्षा निदेशक (स्कूल/परीक्षा)

निर्देशिका / समन्वयकर्त्री

स्नेहलता

(पी.जी.टी. संस्कृत)

सर्वोदय कन्या विद्यालय, दयानन्द मार्ग, दरियागंजम्, दिल्ली

निर्माणकर्त्र्यौ

डा. सुषमा भारद्वाज

टी.जी.टी.–संस्कृत

रा.सर्वोदय कन्या विद्यालय नं.१

शक्तिनगरम्, दिल्ली–७

सुश्री शशि मैदीरत्ता

रा.उ.कन्या विद्यालय नं. १,

रूपनगरम्, दिल्ली

नाम .... संस्कृतम्

रोल न. .... S.A.-I

कक्षा–षष्ठी

कार्यपत्राकम्–१

प्रथमः पाठः (अकारान्त पुल्लिङ्गः)

१. कोष्ठकात् शुद्धम् अर्थ चित्वा लिखत

क) छात्राः .... (शिष्यः/बालकः)

ख) शिक्षकः .... (जनकः/अध्यापकः)

ग) सूर्यः .... (मयूरः/रविः)

ध) चन्द्रः .... (चन्द्रमा/भूधरः)

ड) दीपकः .... (सूर्यः/दीपः)

२. चित्राणि दृष्ट्वा पशूनां नामानि संस्कृतभाषया लिखत।

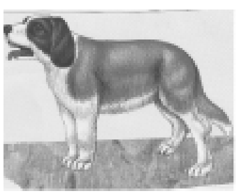

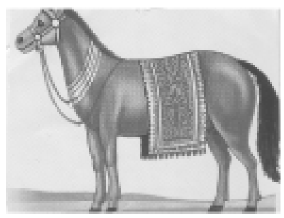

....

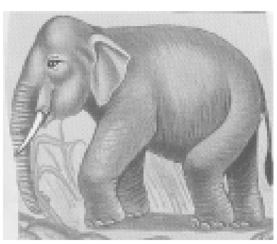

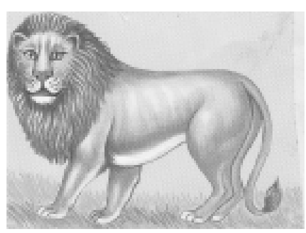

....

३. प्रथमाविभक्तेः (अकारान्त–पुल्लिुस्य) उदाहरणं दृष्ट्वा रिक्तस्थानानि पूरयत –

यथा –	गजः	गजौ	गजाः
क)	अश्वः	....	अश्वाः
ख)	सिंहः	सिंहौ	....
ग)	....	मूषकौ	मूषकाः
ध)	शिक्षकः	....	शिक्षकाः

ङ)	दीपकः	दीपकौ	....
च)	....	कृषकौ	कृषकाः

४ 'सः', 'तौ', 'ते' (पुल्लिुभ्यः) इत्येतेभ्यः उचितं सर्वनामपदं चित्वा रिक्तस्थानानि पूरयत -

यथा क)	छात्राः पठति।	ख) छात्रौ पठतः।	ग) छात्राः पठन्ति
	सः पठति।	तौ पठतः।	ते पठन्ति।
क)	सुरेशः लिखति।	सुरेशौ लिखतः	सुरेशाः लिखन्ति।
	.... लिखति।	.... लिखतः।	.... लिखन्ति।
ख)	वानरः चलति।	वानरौ चलतः।	वानराः चलन्ति।
	.... चलति।	.... चलतः।	.... चलन्ति।
ग)	काकः खादति।	काकौ खादतः	काकाः खादन्ति।
	.... खादति।	.... खादतः	.... खादन्ति।
घ)	मयूरः नृत्यति।	मयूरौ नृत्यतः।	मयूराः नृत्यन्ति।
	.... नृत्यति।	.... नृत्यतः।	.... नृत्यन्ति।

नाम .... संस्कृतम्
रोल न. .... S.A.-I

कक्षा–षष्ठी

कार्यपत्राकम्–२

द्वितीयः पाठः (आकारान्त स्त्रीलिुः)

१. चित्राणि दृष्ट्वा वस्तूनां नामानि संस्कृतभाषया लिखत –

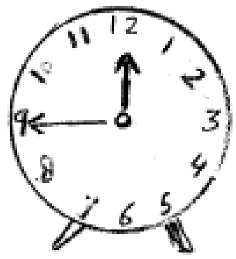

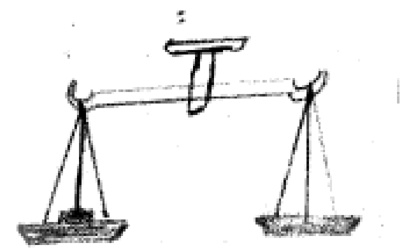

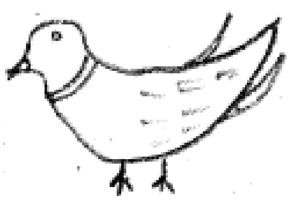

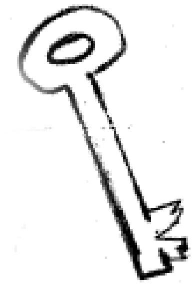

२. आकारान्त स्त्रीलिुपदानां उदाहरणं दृष्ट्वा रिक्तस्थानानि पूरयत –

यथा –	लता	लते	लताः
क)	छात्रा	....	छात्राः
ख)	शिक्षिका	शिक्षिके	....
ग)	....	माले	मालाः
ध)	प्रयोगशाला	....	प्रयोगशालाः
ड)	चटका	चटके	....
च)	....	मक्षिके	मक्षिकाः

३. उदाहरणानुसारं सर्वनामपदानां स्त्रीलिङ्गरूपं लिखत –

यथा –	पुल्लिङ्ग	सः	तौ	ते
	स्त्रीलिङ्ग	सा	ते	ताः
१.	पु.	कः	कौ	के
	स्त्री.			
२.	पु.	एषः	एतौ	एते
	स्त्री.			

४ उचितपदं विचित्य रिक्तस्थानानि पूरयत –

यथ –	छात्रा पठति।	सा लिखति।
	छात्रो पठतः।	ते लिखतः।
	छात्राः पठन्ति।	ताः लिखन्ति।

१. .... वदन्ति। (छात्राः/छात्रा)

२. .... लिखतः। (ते/ताः)

३. .... धावति। (बालिका/बालिके)

४ .... नृत्यति। (सा/ताः)

५. .... पिबन्ति। (ताः/ते)

६. .... गायति। (गायिका/गायिके)

४ स्त्रीलिङ्गरूपं लिखत –

यथा –	बालकः	बालिका
	बालः	बाला

१. शिक्षकः ....

२. वृद्धः ....

३. नायकः ....

४ गायकः ....

५. छात्राः ....

६. वर्णसंयोजनं कृत्वा पदं कोष्ठके लिखत –

यथा – <u>ब् + आ</u> + <u>ल् + अः</u> = बालः

बा लः

१. <u>ल् + अ</u> + <u>त् + आः</u> = ☐

२. <u>ज् + अ</u> + <u>न् + अः</u> = ☐

नाम .... संस्कृतम्

रोल न. .... S.A.-I

कक्षा–षष्ठी

कार्यपत्राकम्–३

तृतीयः पाठः (अकारान्त नपुंसलिुः)

१. चित्राणि दृष्ट्वा तेषां संस्कृपदानि लिखत्

एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
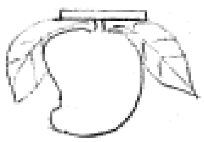	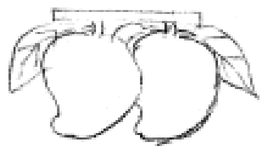	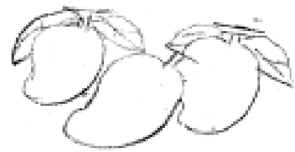
____________	____________	____________
____________	____________	____________
		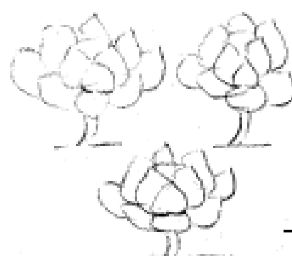
____________	____________	____________

२. उदाहरणानुसारं नपुंसकलिुरूपं लिखत –

यथा –	सः	तौ	ते
	तत्	ते	तानि
१.	एषः	एतौ	एते
	[ ]	[ ]	[ ]
२.	कः	कौ	के
	[ ]	[ ]	[ ]

३. वाक्यानि रचयत –

यथा	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
	एतत् फलम्।	एते फले।	एतानि फलानि।
१.	....	एते व्यजने।	....
२.	....	....	यानानि चलन्ति।
३.	....	एते पुष्पे स्तः।	....

४ वर्ण संयोजनं कृत्वा कोष्ठके पदं लिखत –

यथा – अ + स् + त् + इ = अस्ति

अ स्ति

१. द् + व् + आ + र् + अ + म् = ☐

२. च् + अ + ल् + अ + न् + त् + इ = ☐

५. वर्णवियोजनं कुरूत –

यथा – कमलम् – क् + अ + म् + अ + ल् + अ + म्

१. विमानम् – व् + इ + ... + आ + न् + ... + म्

२. यानानि – य् + आ + न् + ... + न् + ...

नाम .... संस्कृतम्
रोल न. .... S.A.-I

कक्षा–षष्ठी

कार्यपत्राकम्–४

चर्तुथः पाठः (सर्वनामप्रयोगः)

१. उदाहरणानुसारं पुरुषे परिवर्तनं कुरूत –

यथा–पुरूषः	**एकवचनम्**	**द्विवचनम्**	**बहुवचनम्**
मध्यमः	त्वम् पठसि	युवाम् पठथः	यूयम् पठथ
उत्तमः	अहम् पठामि	आवाम् पठावः	वयम् पठामः
मध्यमः	त्वम् लिखसि	युवाम्	यूयम् ....
उत्तमः	अहम्	आवाम् लिखावः	.... लिखामः
मध्यमः	त्वम् गच्छसि	युवाम् गच्छथः	यूयम् गच्छथ
उत्तमः	....	....	....
मध्यमः	....	....	....
उत्तमः	अहम् नमामि	आवाम् नमावः	वयम् नमामः

२. उदाहरणानुसारं वचने परिवर्तनं कुरुत –

यथा – अहम् क्रीडामि (बहुवचने)	वयं क्रीडामः
तव गृहम् (द्विवचने)	युवयोः गृहे
तव गृहम् (बहुवचने)	युष्माकं गृहाणि
मम पुस्तकम् (बहुवचने)	अस्माकं पुस्तकानि

१. वयम् पाठं पठामः (एकवचने) ....

२. युष्माकं पुस्तकानि (द्विवचने) ....

३. युवयोः फले (बहुवचने) ....

४ मम पुस्तकम् (बहुवचने) ....

३. अव्ययानां उपयुक्तेन अर्थेन सह मेलयत –

अव्ययानि	उत्तराणि	अर्थाः
च	....	ही
अत्र	....	अब
अपि	....	और
एव	....	यहाँ
इदानीम्	....	भी

४ पर्यायपदं लिखत –

मञ्जूषा – शिष्यः, अध्यापकः, विद्यालयः, पुष्पम्, पक्षी,

पाठशाला	
शिक्षकः	
छात्राः	
सुमनम्	
खगः	

नाम .... | संस्कृतम्
रोल न. .... | S.A.-I

कक्षा–षष्ठी

कार्यपत्राकम्–५

पञ्चमः पाठः (द्वितीया विभक्तिः, लृट्लकारः च)

१. रिक्तस्थानानि पूरयत –

धातु	पुरूषः	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
गम्	प्रथमः	गमिष्यति	गमिष्यतः	गमिष्यन्ति
लिख्	प्रथमः	लेखिष्यति	....	....
दृश्	प्रथमः	द्रक्ष्यति	....	द्रक्ष्यन्ति
पा	प्रथमः	....	पास्यतः	....
गम्	मध्यमः	गमिष्यसि	गमिष्यथः	गमिष्यथ
भू	मध्यमः	भविष्यसि	....	....
दृश्	मध्यमः	....	द्रक्ष्यथः	....
पा	मध्यमः	....	....	पास्यथ
गम्	उत्तमः	गमिष्यामि	गमिष्यावः	गमिष्यामः
भू	उत्तमः	....	भविष्यावः	....
पा	उत्तमः	पास्यामि	....	....
दृश्	उत्तमः	....	....	द्रक्ष्यामः
लिख्	उत्तमः	लेखिष्यामि	....	....

२. उचितक्रियापदैः रिक्तस्थानानि पूरयत –

क) आवां जन्तुशालां .... (गमिष्यावः/गमिष्यन्ति)

ख) अहं पुस्तकं .... (पठिष्यन्ति/पठिष्यामि)

ग) जन्तुशालायां सर्पाः अपि .... (भविष्यन्ति/भविष्यथ)

ध) आवाम् अनेकान् पशून् .... (द्रक्ष्यामि/द्रक्ष्यावः)

३. रिक्तस्थानानि पूरयत –

यथा पु.	बालकम्	बालकौ	बालकान्
	खगम्	....	....

	शशकम्	....	....
	....	वानरौ	....
	....	....	मकरान्
स्त्री.	माला	माले	मालाः
	....	छात्रो	....
	....	....	सीताः
	रमा	....	....
नपुं.	पुष्पम्	पुष्पे	पुष्पाणि
	पुस्तकम्	....	....
	....	....	गृहाणि
	....	व्यजने	....

४ द्वितीयाविभक्तिं योजयित्वा रिक्तस्थानानि पूरयत –

यथा – अशोकः आम्रं खादति।

१. सः .... गच्छति। (ग्राम)

२. अहम् .... भजामि। (ईश्वर)

३. राधा .... नमति। (जनक)

४ रामः .... लिखति। (लेख)

५. शब्दान् उचितार्थैः सह मेलयत –

शब्दाः	उत्तराणि	अर्थाः
सिंहः	....	हाथी
गजः	....	बाध
व्याध्रः	....	खरगोश
वानरः	....	शेर
खगः	....	बन्दर
मकरः	....	पक्षी
शशकः	....	मगरमच्छ

नाम .... | संस्कृतम्
रोल न. .... | S.A.-I

कक्षा–षष्ठी

कार्यपत्राकम्–६

षष्ठः पाठः (अहं नमामि)

१. कविताया: निम्नलिखितासु पङ्क्तिषु रिक्तस्थानानि पूरयत –

मञ्जूषा – सादरम्, व्यथाम्, प्रियं, सृजामि, नमामि।

क) अहं .... मातरम्।

ख) .... वदामि सर्वदा।

ग) हरिं नमामि ....।

घ) हरामि मातृभू–.......................।

ङ) ....कीर्तिसत्कथाम्।

२. अधोलिखितकवितांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत –

हितं करोमि सर्वदा
शुभं करोमि सर्वदा।।

हरिं नमामि सादरम्
गुरूं नमामि सादरम्।।

– इच्छाराम द्विवेदी 'प्रणव:'

१. एकपदेन उत्तरत –

क) इच्छाराम: लिखति – अहं हितं कदा करोमि? ....

२. पूर्णवाक्येन उत्तरत –

इच्छाराम: कथयति – अहं कं कं सादरं नमामि?

उत्तर:– इच्छाराम: कथयति – ....।

३. निर्देशानुसारं उत्तरत –

क) 'करोमि' पदे क: लकार: प्रयुक्त:?

ख) 'हरिं' पदे का विभक्ति: प्रयुक्ता?

ग) 'नमामि' पदे क: पुरूष: प्रयुक्त:?

घ) 'सादरम्' पदे मूलशब्दं किम्?

३. स्वकल्पनां कृत्वा वाक्यानि रचयत -

यथा - अहं चित्रां (चित्रा) सृजामि।

क) .... (सत्य) वदामि।

ख) अहं कार्यं ....।

ग) अहं .... (पाठ) ....।

घ) .... (श्लोक) श्रावयामि।

ङ) .... (लेख) लिखामि।

४ एतैः क्रियापदैः वाक्यानि रचयत -

१. अहं मातरं ....। (नम्)

२. अहं सर्वदा शुभं ....।(कृ)

३. अहं सादरं प्रभुं ....। (जप्)

नाम .... | संस्कृतम्
रोल न. .... | S.A.-I

कक्षा–षष्ठी

कार्यपत्राकम्–७

सप्तमः पाठः (समुद्रतटः)

१. रिक्तस्थानानि पूरयत –

यथा –	शब्दः	विभक्तिः	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
	देव	तृतीया	देवेन	देवाभ्याम्	देवैः
	देव	चतुर्थी	देवाय	देवाभ्याम्	देवेभ्यः
	नर	तृतीया	नरेण	....	नरैः
	राम	तृतीया	....	रामाभ्याम्	....
	बालक	तृतीया	बालकेन	....	....
	अश्व	चतुर्थी	....	....	अश्वेभ्यः
	गज	चतुर्थी	....	....	गजेभ्यः
	राम	चतुर्थी	....	रामाभ्याम्	....

२. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रश्नान् उत्तरत –

एषः समुद्रतटः अस्ति। प्रणवः अत्रा मित्रैः सह क्रीडति। सः बालुकाभिः गृहं रचयति। बालकाः कन्दुकेन क्रीडन्ति। ते पादेन कन्दुकं क्षिपन्ति। केचन तरुैः साकं समुच्छलन्ति।

१. एकपदेन उत्तरत –

क) प्रणवः कैः सह क्रीडति?

ख) सः बालुकाभिः किं रचयति?

ग) बालकाः केन क्रीडन्ति?

ध) ते पादेन कन्दुकं किं कुर्वन्ति?

२. पूर्णवाक्येन उत्तरत–

केचन बालकाः कैः साकं समुच्छलन्ति

३. निर्देशानुसारम् उत्तरत –

१. 'एषः समुद्रतटः' अत्रा विशेषण पदं किमस्ति?

२. 'बालुकाभिः' पदे का विभक्तिः प्रयुक्ता?

    ३. 'क्षिपन्ति' क्रियापदस्य कृते कर्तृपदं प्रयुक्तम्?

    ४ 'स:' इति सर्वनामपदं कस्मै प्रयुक्तम्?

३. कोष्ठकात् उचितपदप्रयोगेण रिक्तस्थानानि पूरयत –

    १. बालका: .... क्रीडन्ति। (कन्दुकेन/कन्दुकात्)

    २. मृगा: .... सह चरन्ति। (मृगै:/मृगान्)

    ३. अहम् .... सह विद्यालयम् गच्छामि। (रमाया:/रमया)

    ४ .... नम:। (श्रीगणेशं/श्रीगणेशाय)

    ५. जनक: .... धनम् यच्छति। (पुत्राय/पुत्राम्)

    ६. .... नम:। (ईश्वरं/ईश्वराय)

नाम ....   संस्कृतम्
रोल न. ....   S.A.-I

कक्षा–षष्ठी

कार्यपत्राकम्–८

अष्टमः पाठः (अस्माकं विद्यालयः)

१. रिक्तस्थानानि पूरयत –

यथा –	शब्दः	विभक्तिः	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
	देव	पञ्चमी	देवात्	देवाभ्याम्	देवेभ्यः
	लता	पञ्चमी	लतायाः	लताभ्याम्	लताभ्यः
	देव	षष्ठी	देवस्य	देवयोः	देवानाम्
	लता	षष्ठी	लतायाः	लतयोः	लतानाम्
	रमा	पञ्चमी	रमायाः	....	....
	शिक्षक	षष्ठी	....	....	शिक्षकाणाम्
	माला	पञ्चमी	मालायाः	....	....
	शाखा	षष्ठी	....	शाखयोः	....
	चित्रा	पञ्चमी	चित्राात्	....	....
	शुक	पञ्चमी	....	शुकाभ्याम्	....
	मोदक	षष्ठी	मोदकस्य	....	....

२. रेखाङ्कितानि पदानि एकवचने परिवर्तयत –

यथा – वनानां दृश्यम्।

वनस्य दृश्यम्।

क) पुस्तकानां सज्जा।

.... सज्जा।

ख) छात्राणां प्रतिभा।

.... प्रतिभा।

ग) पुष्पाणां प्रकाराः।

.... प्रकाराः।

ध) छात्राणां विकासः।

.... विकासः।

ड) पुष्पाणां रसम्।

.... रसम्।

३. अधोलिखितगद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत –

विद्यालयस्य प्रार्थना–सभा अतीव मनोरमा अस्ति। प्रार्थनासभायाः अनन्तरं बालकाः बालिकाः च स्व–स्व–कक्षां गच्छन्ति। ते शिक्षकेभ्यः विविधविषयान् पठन्ति। विद्यालयस्य पुस्तकालयात् छात्राः पुस्तकानि आनयन्ति।

१. एकपदेन उत्तरत –

क) कस्य प्रार्थना–सभा अतीव मनोरमा अस्ति?

ख) ते (छात्राः) शिक्षकेभ्यः कान् पठन्ति?

ग) छात्राः पुस्तकानि कुतः आनयन्ति?

घ) विद्यालयस्य प्रार्थना–सभा कीदृशी अस्ति?

२. पूर्णवाक्येन उत्तरत–

प्रार्थना–सभायाः अनन्तरं बालकाः बालिकाः च कुत्रा गच्छन्ति?

३. निर्देशानुसारम् उत्तरत –

१. 'विद्यालयस्य' पदे का विभक्तिः प्रयुक्ता?

२. 'अतीव मनोरमा' पदयोः विशेषणपदं किम्?

३. 'आनयन्ति' क्रियापदस्य कर्तृपदं किमस्ति?

नाम .... संस्कृतम्

रोल न. .... S.A.-II

कक्षा–षष्ठी

कार्यपत्राकम्–९

नवमः पाठः (उद्यानविहारः)

१. उदाहरणानुसारं रिक्तस्थानानि पूरयत –

यथा –पु.	शिष्ये	शिष्ययोः	शिष्येषु
नपुं.	पुष्पे	पुष्पयोः	पुष्पेषु
स्त्री.	प्रभायाम्	प्रभयोः	प्रभासु
१.	जने	....	....
२.	काके	काकयोः	....
३.	....	....	वानरेषु
४	....	फलयोः	....
५.	पुस्तके	....	....
६.	विद्यायाम्	....	....
७.	....	....	महिलासु
८.	....	....	भित्तिकासु

२. अधोलिखिताः संख्याः आरोहक्रमेण लिखत –

पञ्च	....
एकः	....
त्रायोदश	....
अष्टादश	....
षोडश	....

३. उचितसंख्यापदैः रिक्तस्थानानि पूरयत –

पुल्लिुम्	स्त्राीलिुम्	नपुंसकलिुम्
एकः	एका	एकम्
द्वौ	द्वे	द्वे
त्रायः	तिस्रः	त्राीणि

चत्वारः चतस्रः चत्वारि

१. .... (४) पुस्तकानि।

२. .... (१) बालिका।

३. .... (३) पुत्राः।

४ .... (२) फले।

५. .... (२) छात्रौ।

४ अनुच्छेदं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि दीयताम् –

जलाशयस्य समीपे एकः शिवालयः अस्ति। शिवालये द्वादश स्तम्भाः सन्ति। अत्रा भित्तिकायां षोडश देवप्रतिमाः च निर्मिताः सन्ति।

१. एकपदेन उत्तरत –

क) कस्य समीपे एकः शिवालयः अस्ति?

ख) कुत्रा द्वादश स्तम्भाः सन्ति?

२. पूर्णवाक्येन उत्तरत –

शिवालये भित्तिकायां काः निर्मिताः सन्ति?

३. निर्देशानुसारं उत्तरत –

क) 'शिवालये' अत्रा का विभक्तिः प्रयुक्ता?

ख) 'एकः शिवालयः' अत्रा विशेषणपदं किम्?

ग) 'देवप्रतिमाः च निर्मिताः सन्ति' अत्रा अव्ययपदं किमस्ति?

घ) 'जलाशयस्य समीपे एकः शिवालयः अस्ति' अत्रा 'अस्ति' क्रियापदस्य कृते कर्तृपदं किमस्ति?

नाम .... संस्कृतम्
रोल न. .... S.A.-II

कक्षा–षष्ठी

कार्यपत्राकम्–१०

दशमः पाठः (नीतिश्लोकाः)

१. श्लोकेषु रिक्तस्थानानि पूरयत –

मञ्जूषा – मुखे, सिंहस्य, सिध्यन्ति, मनोरथैः

उद्यमेन हि .... कार्याणि न ....।

नहि सुप्तस्य .... प्रविशन्ति .... मृगाः।

२. श्लोकं पठित्वा निर्देशानुसारं उत्तरत –

नमन्ति फलिनो वृक्षाः नमन्ति गुणिनो जनाः।

शुष्कवृक्षाश्च मूर्खाश्च न नमन्ति कदाचन।।

१. एकपदेन उत्तरत –

क) फलिनः के नमन्ति?

ख) कीदृशाः जनाः नमन्ति?

२. पूर्णवाक्येन उत्तरत –

के कदाचन न नमन्ति?

३. निर्देशानुसारं उत्तरत –

क) 'नमन्ति' पदे कः लकारः?

ख) 'फलिनो वृक्षाः' अत्रा विशेषणपदं किमस्ति?

ग) 'गुणिनो जनाः' अत्रा विशेष्यपदं किमस्ति?

घ) 'शुष्कवृक्षाश्च' – सन्धिविच्छेदं कुरुत।

३. अधोलिखितानां पदानां विभक्तिं वचनञ्च लिखत –

यथा– सिंहस्य	षष्ठी	एकवचनम्
पदम्	विभक्तिः	वचनम्
मनोरथैः	....	....

दरिद्रता	....	....
जनाः	....	....
मुखे	....	....
निद्रया	....	....
चत्वारि	....	....

४ प्रश्ननिर्माणं कुरुत –

यथा – कार्याणि उद्यमेन सिध्यन्ति।

कार्याणि केन सिध्यन्ति?

१. सर्वे जन्तवः प्रियवाक्यप्रदानेन तुष्यन्ति।

२. कार्याणि मनोरथैः न सिध्यन्ति।

३. शुष्कवृक्षाः कदाचन न नमन्ति।

४ धीमतां कालः काव्यशास्त्रविनोदेन गच्छति।

नाम .... संस्कृतम्

रोल न. .... S.A.-II

कक्षा–षष्ठी

कार्यपत्राकम्–११

एकादशः पाठः (अव्ययप्रयोगः बकस्य प्रतिकारः)

१. अधोलिखितपंक्तिं पठित्वा निर्देशानुसारम् उत्तरत –

एकस्मिन् वने शृगालः बकः च निवसतः स्म।

१. एकपदेन उत्तरत –

क) वने शृगाालः कः च निवसतः स्म?

ख) वने कः बकः च निवसतः स्म?

२. पूर्णवाक्येन उत्तरत –

क) कुत्रा श्रृगालः बकः च निवसतः स्म?

ख) वने कौ निवसतः स्म?

३. निर्देशानुसारम् उत्तरत –

क) 'एकस्मिन् वने' अत्रा विशेषणपदं किमस्ति?

ख) 'निवसतः स्म' क्रियापदस्य कर्तृपदे के स्तः?

ग) अस्मिन् वाक्ये क्रियापदं किमस्ति?

ध) अस्मिन् वाक्ये अव्ययपदं किमस्ति?

ड) 'एकस्मिन्' पदे का विभक्तिः किं वचनञ्च अस्ति?

च) 'निवसतः' पदे किं वचनम् अस्ति?

२. पाठात् पदानि चित्वा अधोलिखितानां विलोमपदानि लिखत –

यथा–शत्राुः मित्राम्

१. सुखदम् ....

२. सरलस्वभावः ....

३. सद्व्यवहारः ....

४ प्रातः ....

३. मञ्जूषातः उचितम् अव्ययपदं चित्वा रिक्तस्थानं पूरयत –

मञ्जूषा – सह, श्वः, च, एकदा

१. एकस्मिन् वने श्रृगालः बकः .... निवसतः स्म।

२. .... प्रातः श्रृगालः बकम् अवदत्।

३. "मित्रा ! .... त्वं मया सह भोजनं कुरु।"

४ श्वः सायं मया .... भोजनं करिष्यसि?

नाम .... संस्कृतम्
रोल न. .... S.A.-II

कक्षा–षष्ठी

कार्यपत्राकम्–१२

द्वादशः पाठः (सोमशर्मपितुः कथा)

१. अधोलिखितपंक्तिं पठित्वा निर्देशानुसारम् उत्तरत –

एकस्मिन् ग्रामे कश्चित् निर्धनः युवकः आसीत्। तस्य नाम धनपालः आसीत्। सः प्रतिदिनं भिक्षायै ग्रामं ग्रामं प्रति भ्रमति स्म।

१. एकपदेन उत्तरत –

क) युवकस्य नाम कः आसीत्?

ख) सः प्रतिदिनं किमर्थ ग्रामं ग्रामं प्रति भ्रमति स्म?

ग) सः कदा भिक्षायै ग्रामं ग्रांम प्रति भ्रमति स्म?

२. पूर्णवाक्येन उत्तरत –

एकस्मिन् ग्रामे कः आसीत्?

३. निर्देशानुसारम् उत्तरत –

क) 'निर्धनः युवकः' अत्रा विशेषणपदं किमस्ति?

ख) 'तस्य नाम .... आसीत्।' – अत्रा क्रियापदं किमस्ति?

ग) 'भ्रमति स्म' – क्रियापदस्य कृते कर्तृपदं किमस्ति?

ध) 'आसीत्' पदे किं वचनम् प्रयुक्तम्?

२. लिपरिवर्तनं कुरूत –

यथा–अश्वः	अश्वा
बालकः	बालिका
विडालः	....
मूषकः	....
लेखकः	....
बालः	....
एडकः	....

३. निर्देशानुसारं लकारपरिवर्तनं कुरुत

यथा – विनोदः लेखं लिखति। (लृट्लकारे) विनोदः लेखं लेखिष्यति।

	लट्लकारः	लृट्लकारः
१.	वृक्षात् फलानि पतन्ति	वृक्षात् फलानि ....।
२.	मम पुत्राः ....(अस्)	मम पुत्राः भविष्यति।
३.	तस्य नाम सोमशर्मा इति करोमि	तस्य नाम सोमशर्मा इति ....।
४	बहवः ....।	बहवः पशवः भविष्यन्ति।
५.	सक्तु-विक्रयेण प्रचुरं धनं प्राप्नोमि।	सक्तु-विक्रयेण ....।

नाम .... संस्कृतम्

रोल न. .... S.A.-II

कक्षा–षष्ठी

कार्यपत्राकम्–१३

त्रायोदशः पाठः (सुभाषतानि)

१. अधोलिखितं श्लोकं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत –

हस्तस्य भूषणं दानं, सत्यं कण्ठस्य भूषणम्।

श्रोत्रास्य भूषणं शास्त्रां, भूषणैः किं प्रयोजनम्।।

१. एकपदेन उत्तरत –

क) हस्तस्य भूषणं किं भवति?

ख) सत्यं कस्य भूषणम्?

२. पूर्णवाक्येन उत्तरत –

क) दानं कस्य भूषणं भवति?

ख) श्रोत्रास्य भूषणं किं भवति?

३. निर्देशानुसारम् उत्तरत –

क) 'हस्तस्य' पदे का विभक्तिः प्रयुक्ता?

ख) 'भूषणैः' पदे किं वचनं प्रयुक्तम्?

ग) 'सत्यं' पदे मूलपदं किमस्ति?

घ) 'करस्य' पदस्य पर्यायपदं किमस्ति?

२. श्लोकांशान् यथोचितं योजयत –

क	ख
१. कार्यकाले समुत्पन्ने	१. मित्राणि जायन्ते।
२. कण्ठस्य भूषणं	२. न सा विद्या न तद्धनम्।
३. व्यवहारेण	३. भद्राणि पश्यन्तु।
४ विद्वान्	४ सत्यम्।
५. सर्वे	५. सर्वत्रा पूज्यते।

३. विलोमशब्दान् योजयत् –

शब्दाः	उत्तराणि	विलोमपदानि
१. रिपुः	....	सुखम्
२. म्रियन्ते	....	मित्राम्
३. दुःखम्	....	स्वदेशः
४ विदेशः	....	जायन्ते

नाम .... संस्कृतम्
रोल न. .... S.A.-II

कक्षा–षष्ठी

कार्यपत्राकम्–१४

चतुर्दशः पाठः (यमुना विषरहिता जाता)

१. अधोलिखितं गद्यांश पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत –

यमुनाजले कालियनागस्य कुण्डम् आसीत्। तेन यमुनाजलं विषज्वालाभिः विषाक्तं जातम्। अनेके खगाः पशवः च तत् जलं पीत्वा मृत्युं प्राप्ताः।

१. एकपदेन उत्तरत –

क) कुत्रा कालियनागस्य कुण्डम् आसीत्?

ख) यमुनाजले कस्य कुण्डम् आसीत्?

ग) यमुनाजले कालियनागस्य किम् आसीत्?

ध) तेन यमुनाजलं काभिः विषाक्तं जातम्?

२. पूर्णवाक्येन उत्तरत –

क) कालियनागस्य कुण्डेन यमुनाजलं कि जातम्?

ख) के तत् जलं पीत्वा मृत्युं प्राप्ताः?

३. निर्देशानुसारम् उत्तरत –

क) 'कुण्डम्' कर्तृपदस्य क्रियापदं किमस्ति?

ख) 'नीरे' इत्यर्थे अत्रा किं पर्यायपदं प्रयुक्तम्?

ग) 'अनेके खगाः' अत्रा विशेषणपदं किं प्रयुक्तम्?

ध) 'अनेके' पदे किं वचनं प्रयुक्तम्?

२. लङ्लकारस्य उदाहरणम् अनुसृत्य रिक्तस्थानानि पूरयत –

	पुरूषः	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
यथा–	प्रथमः	अगच्छत्	अगच्छताम्	अगच्छन्
	मध्यमः	अगच्छः	अगच्छतम्	अगच्छत
	उत्तमः	अगच्छम्	अगच्छाव	अगच्छाम

प्रथमः	अखादत्	....	....
मध्यमः	अहसः	....	अहसत
उत्तमः	....	....	अवदाम
प्रथमः	अक्रीडत्	....	....
मध्यमः	....	अपिबतम्	....
उत्तमः	....	....	अभवाम

३. रिक्तस्थानानि पूरयत –

मञ्जूषा – आरूह्य, श्रीकृष्णः, जाता, रक्तं, सर्वप्राणिनां, शुष्काः।

क) एकदा षड्वर्षीयः .... वृन्दावने यमुनातटम् अगच्छत्।

ख) तेन वायुना वृक्षाः .... जाताः।

ग) श्रीकृष्णः तस्य फणान् .... अनृत्यत्।

ध) मुखात् .... प्रवहत्।

ड) एवं च यमुना विषरहिता ....।

च) भवान् एव .... प्रभुः।

नाम .... संस्कृतम्
रोल न. .... S.A.-II

कक्षा–षष्ठी
कार्यपत्राकम्–१५
पञ्चदशः पाठः (मातुलचन्द्र!!)

१. रिक्तस्थानानि पूरयत –

मञ्जूषा – वर्धय, किन्नायास्यसि, मातुलचन्द्र, सितपरिधानम्, स्नेहम्।

क) कुत्रा गमिष्यसि ....?

ख) मातुल! किरसि कथं न ....।

ग) तारकखचितं ....।

ध) प्रिय मातुल! .... मे प्रीतिम्।

ङ) .... मातुलचन्द्र?

२. अधोलिखितवाक्येषु रेखांकितपदानि आधृत्य प्रश्ननिर्माणम् कुरूत –

क) अस्मिन् पाठे <u>चन्द्रः</u> मातुलः।

ख) नीलाकाशः <u>अतिशयविस्तृतः</u> अस्ति।

ग) मातुलचन्द्रः <u>स्नेहं</u> न किरसि।

ध) <u>गीतिं</u> श्रावयितुं शिशुः चन्द्रं कथयति।

३. तत्समशब्दान् लिखत –

यथा – दूध – दुग्धम्

१. मामा ....

२. मोर ....

३. धर ....

४ चन्दा ....

४ मञ्जूषातः उपयुक्तानाम् अव्ययपदानां प्रयोगेण रिक्तस्थानानि पूरयत –

मञ्जूषा – कदा, न, कथं, कुत्रा, एव।

क) .... गमिष्यसि मातुलचन्द्र?

ख) न .... दृश्यते क्वचिदवकाशः।

ग) कथमायासि .... भो! मम गेहम्।

ध) मातुल! किरसि .... न स्नेहम्।

ङ) .... गमिष्यसि मातुलचन्द्र?

५. अर्थान् मेलयत –

	शब्दाः		अर्थाः
१.	मातुलचन्द्र!	चन्दामामा	धर
२.	अतिशयविस्तृत	....	फैली हुई चांदनी
३.	गेहम्	....	सफेद वस्त्रा
४	चन्द्रिकावितानम्	....	अति विशाल
५.	सितपरिधानम्	....	तारों से शोभित
६.	तारकखचितम्	....	चन्दामामा